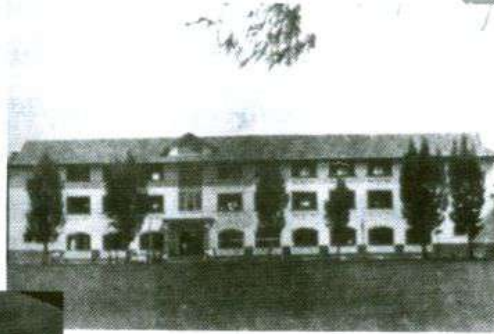

เจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด) : ต้นตระกูลขุนนาค

พิษณุ บางเขยว

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดในย่านฝั่งธนบุรี นับอายุได้จนปัจจุบันถึง 111 ปี เกียรติภูมิของสถานศึกษาแห่งนี้เป็นที่รู้จักขจรขจาย ได้ผลิตบุคลากรออกไปรับใช้ประเทศชาติและตอบแทนคุณแผ่นดินมานับเนืองยาวนาน สิ่งที่ยืนยันความภาคภูมิใจนี้ได้ น่าจะอยู่ที่ความเข้าใจถึงรากฐานแห่งการก่อตั้งและการสั่งสมถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์ความรู้ ทั้งในส่วนของสถานที่และตัวบุคคล ในส่วนของสถานที่นั้นหลักฐานร่องรอยที่ปรากฏคงหนีไม่พ้นอาคารเก่าที่ยังคงอยู่และน่าจะเป็นสื่อสัญลักษณ์แห่ง ความเป็น 111 ปีได้ นั่นคือตัวอาคารหลัก 5 หลัง คือ อาคาร 1 อาคารหอประชุม ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม อาคารพิเศษศุภวัตร อาคารโรงเรียนมัธยมสาธิต และบ้านเอกะนาค อาคารทั้ง 5 หลังนี้ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ และศึกษาสืบค้นถึงประวัติความเป็นมาและประโยชน์ใช้สอยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่วนรากฐานแห่งตัวบุคคลนั้นคงต้องกล่าวถึงบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านสมเด็จเจ้าพระยา คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ที่ลูกสุริยะทุกคนให้ความเคารพนับถือ เรื่องราวของท่านเป็นที่ปรากฏรับรู้กันโดยทั่วไป มีข้อเขียนบทความจำนวนมากที่พิมพ์เผยแพร่ในวาระโอกาสต่างๆ แต่หากจะศึกษาสืบค้นให้ลึกถึงเชื้อสายของท่านที่เชื่อมโยงมาถึงสายสกุลขุนนาคนั้นมีความน่าสนใจใคร่รู้อยู่หลายประการ

สายสกุลขุนาค ถือเป็นสกุลหนึ่งที่เก่าแก่และทรงอิทธิพลมากที่สุดในอดีต เนื่องจากบรรพชนในสกุลนี้ตั้งแต่ปฐมวงศ์เป็นต้นมาเข้ารับราชการสนองคุณแผ่นดิน โดยแต่ละท่านล้วนได้ครองตำแหน่งเสนาบดีอันถือว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดในราชการแทบทุกคน นับเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ผ่านเลยมา 400 ปีแล้ว ถือเป็นสกุลหนึ่งที่มีเครือญาติมากที่สุดและใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

นักประวัติศาสตร์รวมทั้งลูกหลานของสกุลขุนาค ต่างพยายามจะสืบค้นหาร่องรอยบรรพบุรุษของสายสกุลขุนาคกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่าต้นตระกูลนี้สืบเชื้อสายมาจากชาวเปอร์เซียมีนามว่า”เฉกอะหมัด” ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ก็ค้นพบสุสานของท่านเฉกอะหมัดซึ่งอนุโลมว่าเป็นสุสานจริงที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ปฐมบทของสกุลขุนาคเริ่มต้นเมื่อ 400 ปีที่ผ่านมา ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ยุคกรุงศรีอยุธยา มี 2 พี่น้องมุสลิมเป็นเศรษฐีชาวเมืองกุม ประเทศเปอร์เซีย ผู้พี่ชื่อเฉกอะหมัด ผู้น้องชื่อมะหะหมัดสะอิด ทั้ง 2 เป็นพ่อค้าที่เดินทางมาสู่กรุงศรีอยุธยาเพื่อค้าขายเครื่องหอม แพรพรรณ แล้วตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลท่าภาษี

พระยาโกมารกุลมนตรี ได้เขียนหนังสือบันทึกเรื่องราวของเฉกอะหมัดไว้ว่า

“ในวงศ์เฉกอะหมัดนั้น คนชั้นหลังไม่ใช่แต่รู้จักชื่อคนชั้นก่อนอย่างเดียว ยังซ้ำจดจำประวัติเรื่องราวของคนชั้นก่อนไว้ได้ด้วย ที่จำได้ดีก็เพราะเชื้อสายของท่านเฉกอะหมัด ได้ทำชื่อเสียงต่อเนื่องกันยืดยาวอย่างทีกล่ากล่าวได้ว่าไม่มีวงศ์ใดเหมือน พวกนี้ได้ครองตำแหน่งเสนาบดีอันถือกันว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดในราชการแผ่นดินตลอดมา โดยไม่มีเว้นสักชั่วคนเดียว นับแต่แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา มาถึงกาลบัดนั้นอันเป็นเวลาถึง ๓๓๗ ปี”

ประวัติเรื่องวงศ์เฉกอะหมัดนี้ปรากฏในหนังสือ “จดหมายเหตุประถมวงศสกุลขุนาค” ซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เรียบเรียงไว้มีความตอนหนึ่งว่า

“เดิมท่านเศรษฐีแขกสองคนพี่น้องเป็นแขกชาติมะหั้น และเป็นชาวเมืองกุมในแผ่นดินเปอร์เซีย ท่านผู้พี่ชื่อเฉกอะหมัด ท่านผู้น้องชื่อมะหะหมัดสะอิด สองคนพี่น้องเป็นหัวหน้าพ่อค้าใหญ่ฝ่ายแขกทั้งปวง ท่านทั้งสองเป็นต้นเหตุพาพวกลูกค้าแขกชาติมะหั้นคือแขกเจ้าเซ็นเข้ามาตั้งห้างค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยา สยามประเทศ ในเมื่อ จุลศักราช ๙๖๔ ปีขาล จัตวาศก เมื่อต้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมราชาทรงธรรมมหาประเสริฐ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ ๒๒ ในกรุงเทพพระมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยาโบราณ”

เรื่องปีเสวยราชย์ของพระเจ้าทรงธรรมนั้น ตามหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ กล่าวว่าพระเจ้าทรงธรรมครองราชย์เมื่อปีพุทธศักราช ๒๑๕๕ ส่วนปีจุลศักราช ๙๖๔ นั้น ตรงกับปีพุทธศักราช ๒๑๕๕ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓ - ๒๑๕๕) ขณะนั้นบ้านเมืองยังไม่เข้าสู่ภาวะปกติสุข เพราะต้องทำสงครามกับพม่า ท่านเฉกอะหมัดจะเข้ามาตั้งห้างค้าขายในสมัยนั้นหรือไม่ ยังไม่มีหลักฐาน ที่บ่งให้แน่ชัด เรื่องระยะเวลาปี พ.ศ. ยังคลาดเคลื่อนอยู่มากและไม่ตรงกัน

รูปขุนนางเปอร์เซีย
ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดโสมนัสวิหาร

ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับประวัติวงศ์
ตระกูล จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องระมัดระวังในการใช้
หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่จะนำมาประกอบการ
ค้นคว้า

งานค้นคว้าเรื่อง “ข้อเท็จจริงของตระกูลขุนนาค” ของรองศาสตราจารย์พิทยา ขุนนาค
อาจารย์พิเศษประจำคณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในการสัมมนาวิชาการเรื่อง เจ้าพระยา
บวรราชนายก(เชคอหมัด คูมี) กับประวัติศาสตร์สยามประเทศ ได้ให้ความรู้และมุมมองใหม่
ทางประวัติความเป็นมาของท่านเฉกอะหมัดและตระกูลขุนนาค

หนังสือที่เกี่ยวกับต้นตระกูลขุนนาค เล่มแรกที่คาดว่าเก่าที่สุดคือ จดหมายเหตุ
ประณมวงศกุลขุนนาค เรียบเรียงโดย พระยาจุฬาราชมนตรี (เชน) พระยาวรเทศ (เถื่อน) และ
เจ้าพระยาทิพากรวงษ์มหาโกษาธิบดี (ขำ ขุนนาค) เล่มต่อมาได้แก่ เฉกอะหมัด ของพระยาโก
มารกุลมนตรี ซึ่งท่านได้นำบทความของเจ้าพระยาทิพากรวงษ์มหาโกษาธิบดี (ขำ ขุนนาค) มา
และได้เพิ่มความคิดเห็นของท่านลงไปด้วย

จากนั้นหนังสือที่เกี่ยวกับต้นตระกูลขุนนาค ได้มีการพิมพ์หลายครั้ง ส่วนใหญ่จะ
พิมพ์อยู่ในหนังสืออนุสรณ์ในงานต่างๆ โดยเอาบทความของพระยาโกมารกุลมนตรี มาตัดทอน
ข้อความลงบ้าง ต่อมาเมื่อมีบางท่านนำบทความของนายสิริ ตั้งตรงจิตร เรื่อง ปฐมจุฬาราชมนตรี
พิมพ์แจกในงานศพบ้าง (บทความเมื่อ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๕) เพื่อมูลนิธิเจ้าพระยาบวรราชนายก
(เฉกอะหมัด)

ต่อจากนั้นนายอุทัย ภาณุวงศ์ ได้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษใน
หนังสือเรื่อง เฉกอะหมัด คูมี เจ้าพระยาบวรราชนายก ชาวเปอร์เซีย โดยนำข้อมูลจากนายสิริ
ตั้งตรงจิตร ผสมกับข้อมูลจาก พระยาราชานุประพันธ์ (เปีย ขุนนาค) รวมทั้งข้อมูลที่ศึกษา
ค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติและจาก
เอกสารของสถานทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่านประจำประเทศไทย ทำให้เชื่อได้ว่า ท่าน
เฉกอะหมัด คูมี เข้ามาเมืองไทยในปลายรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓ -
๒๑๔๘)

ถึงแม้ว่าจดหมายเหตุประณมวงศกุลขุนนาคได้กล่าวถึงท่านเฉกอะหมัดและหมัดสะอิด
พี่น้องได้เข้ามาตั้งห้างค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเมื่อ จ.ศ. ๙๖๔ เมื่อต้นแผ่นดิน พระบาท
สมเด็จพระเจ้าบรมราชาทรงธรรมมหาประเสริฐ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ ๒๒ ในกรุง
ศรีอยุธยานั้น ทั้งพงศาวดารกรุงสยามอีกหลายฉบับได้ระบุตรงกันว่า รัชกาลสมเด็จพระเจ้า
ทรงธรรมนั้น เริ่มแต่ จ.ศ. ๙๖๔ ก็ตามหลักฐานข้อมูลใหม่ของอาจารย์ชจร สุขพานิช ได้
วิเคราะห์ตรวจสอบศักราชปรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๑๑ เล่ม ๒
เล่ม ๓ และเล่ม ๔ พ.ศ. ๒๕๑๐ ลงความเห็นไว้ว่า รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเริ่ม จ.ศ. ๙๗๓
(พ.ศ. ๒๑๕๔) และสวรรคต จ.ศ. ๙๙๐ (พ.ศ. ๒๑๗๑) ฉะนั้น การเดินทางของท่านเฉก

อะหมัดและน้องชาย ควรจะเข้ามากรุงศรีอยุธยา ก่อนแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงชีวิตประวัติของเจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด) และวงศ์เจกอะหมัดตามหลักฐานและเอกสารที่ได้มาโดยสังเขป เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของบรรพบุรุษและบุตรหลานที่สืบเชื้อสายท่านเจกอะหมัด ซึ่งรับราชการสนองพระเดชพระคุณแผ่นดินต่อเนื่องกันมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน

ปีพุทธศักราช ๒๑๔๕ ปลายแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เรือสำเภาวานิชของพ่อค้าสองพี่น้องชาวเมืองกุม (QUM) จากเปอร์เซีย (อิหร่าน) ได้เข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยา พ่อค้าผู้พี่ชื่อ เจกอะหมัด น้องชายชื่อ มหุหมัดสะอิด ได้พาบริวารเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแห่งองค์พระมหากษัตริย์ แล้วได้ตั้งบ้านเรือน อยู่ ณ ตำบลท่ากายี ทำการค้าขายเครื่องหอม แพรพรรณ และนำสินค้าไทยบรรทุกสำเภาไปค้าขายยังต่างแดน จนมีฐานะมั่งคั่ง ได้สมรสกับสุภาพสตรีไทยชื่อ “เซย” มีบุตร ๒ คน และธิดา ๑ คน คือ

๑. บุตรชื่อ ชื่น เป็นเจ้าพระยาอภัยราชา (ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง)
๒. บุตรชื่อ ชม เป็นใช้พิขถึงแก่กรรมแต่ยังหนุ่ม
๓. ธิดาชื่อ ชี เป็นพระสนมในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (ไม่มีพระองค์เจ้า)

ท่านเจกอะหมัดจึงตั้งรกรากอยู่ในกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่นั้นมา ส่วนน้องชายท่านมหุหมัดสะอิด อยู่ได้ไม่นานก็กลับไปยังบ้านเกิดและมีได้กลับเข้ามาอีก

ในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ท่านเจกอะหมัดผู้เจนจัดในด้านพานิชกิจ ได้ช่วยราชการแผ่นดินโดยร่วมกับเจ้าพระยาพระคลังปรับปรุงราชการกรมท่า ทำให้งานเจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก โดยเฉพาะงานด้านการค้าขายกับพวกพ่อค้านานาชาติหลายภาษา เช่น โปรตุเกส วิลันดา (เนเธอร์แลนด์) อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน ญี่ปุ่น อินเดีย จีน เป็นต้น

ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม จึงมีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ แต่ท่านเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีกรมท่าว่าดังนี้ “แขกเจกอะฮ์หมัดมหาเศรษฐีผู้นี้เขามั่นใจสวามิภักดิ์ต่อราชการของคนไทยมากโดยสุจริตธรรมแท้ๆ และเขาได้เป็นที่ปรึกษาหารือราชการกรมท่าของเจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีด้วยมากแทบจะทุกราย ทั้งเขาได้เป็นผู้ช่วยแนะนำให้เสนาบดีกระทำการต่างประเทศถูกต้องตามทำนองนาๆ ประเทศมาก หากกระทำให้รั้งงานราชการ ในกรมท่าเป็นที่เรียบร้อยเจริญขึ้นมากกว่าแต่ก่อนหลายพันเท่า เราเห็นว่าแขกเจกอะฮ์หมัดผู้นี้มีความชอบต่อราชการแผ่นดินไทยเรามากหนักหนา จะหาผู้ใดเสมอเขาไม่ได้ในเวลานี้ เราเห็นสมควรที่จะอนุญาตให้โอกาสแก่แขกเจกอะฮ์หมัดผู้นี้ ให้มีเวลาเข้ามาหาเราได้ในท้องพระโรงของเรา” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็น พระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าขวาและจุฬาราชมนตรี ซึ่งนับได้ว่าท่านเจกอะหมัดเป็นปฐมจุฬาราชมนตรีของชาวมุสลิมแห่งประเทศไทย ได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลท้ายคู ซึ่งต่อมามีท่านเจกอะหมัดได้สร้างศาสนสถานมัสยิดนิกายชีอะห์อิสนาอะชะรี คนไทยส่วนใหญ่เรียกว่ากุฎีเจ้าเซ็น หรือ กุฎีทอง และยังจัดที่ดินส่วนหนึ่งเป็นสุสาน ในภายหลังหมู่บ้านนี้ได้ชื่อว่าบ้านแขกกุฎีเจ้าเซ็น และสุสานนี้ได้ชื่อว่า “ป่าช้าแขกเจ้าเซ็น บ้านท้ายคู”

เมื่อเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีกรมท่าถึงแก่อสัญกรรม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐีเป็นเสนาบดีกรมท่ากลางอีกตำแหน่งหนึ่ง

ต่อมาพ่อค้าชาวญี่ปุ่นซึ่งใช้เรือสำเภาเข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยา เกิดกำเริบใจ ก่อการจลาจล ยกพวกเข้าโจมตีพระนคร มีแผนการจะจับตัวสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม แต่หาได้ไม่ ด้วยเวลานั้นเสด็จไปประทับบอกพระไตรปิฎกแก่พระภิกษุวัดประดู่โรงธรรม อยู่ ณ พระที่นั่งจอมทอง ก่อนที่การจลาจลจะลุกลามใหญ่โต ออกญามหาอำมาตย์เชื้อพระวงศ์ในแผ่นดินก่อน ได้ร่วมกับพระยาเจกอะหมัดฯ เกณฑ์ไพร่พล ทั้ง ไทย จีน และแขก เข้าปราบจลาจลได้สำเร็จ ทันทีที่ พวกญี่ปุ่นที่เหลือหลบหนีออกนอกพระนครและลงสำเภาซึ่งทอดสมออยู่ที่ปากแม่น้ำเปี้ย บางกะจะ หน้าวัดพนัญเชิง แล่นออกปากน้ำเจ้าพระยาไป

พระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐีได้คุมทหารเข้ารักษาพระราชวังไว้ แล้วจัดเรือพระที่นั่งไปรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวกลับมา

ด้วยความจงรักภักดีเป็นที่ประจักษ์ และด้วยความสามารถที่ปรากฏแก่พระเนตรพระกรรณมาช้านาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยา(ออกญา)เจกอะหมัดฯขึ้นเป็นเจ้าพระยาเจกอะหมัดรัตนาธิบดี ที่สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ คักตินาหมื่นไร่ และให้เลื่อนออกญามหาอำมาตย์ขึ้นเป็นเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ ที่สมุหพระกลาโหม อัครมหาเสนาบดีฝ่ายใต้ พร้อมกันนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนนายชื่น บุตรชายเจ้าพระยาเจกอะหมัดฯ ขึ้นเป็นพระยา (ออกญา) วรเชษฐภักดี เจ้ากรมท่าขวาในครั้งนั้นด้วย

เจ้าพระยาเจกอะหมัดรัตนาธิบดี รับราชการสืบมาอีกสองรัชกาลจนกระทั่งเจ้าพระยา กลาโหมสุริยวงศ์ ซึ่งได้เป็นอัครมหาเสนาบดีร่วมกันมาแต่แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าอยู่หัวปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๓) จึงนับได้ว่าท่านเจกอะหมัดได้พำนักในแผ่นดินสยามยาวนานถึงหกแผ่นดิน

เจ้าพระยาเจกอะหมัดรัตนาธิบดีดำรงตำแหน่งสมุหนายกจนอายุได้ ๘๗ ปี พระเจ้าปราสาททองทรงพระราชดำริเห็นว่าท่านชราภาพลงมากแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พ้นตำแหน่งสมุหนายก และเลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาบวรราชนายก จางวางกรมมหาดไทย อันเป็นตำแหน่งที่ปรึกษาการปกครองแผ่นดิน และเลื่อนพระยาบวรเชษฐภักดี (ชื่น) ผู้บุตร เป็นเจ้าพระยาอภัยราชาที่สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือแทน เจ้าพระยาบวรราชนายกครองตำแหน่งได้ราวหนึ่งปีก็ป่วยหนัก สมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้เสด็จไปเยี่ยม เจ้าพระยาบวรราชนายกจึงกราบบังคมทูลฝากธิดา คือ ท่านซี ให้เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณในพระราชวัง สมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้ทรงรับเอาท่านซีไปเป็นพระสนม เจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด) ถึงอสัญกรรมในปีถัดไป พ.ศ. ๒๑๗๔ (จ.ศ. ๙๔๓) อายุได้ ๘๘ ปี ศพของท่านฝังอยู่ที่ ป่าช้าแขกเจ้าเซ็น บ้านท้ายคู จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด) เป็นต้นตระกูลขุนนางไทยที่เก่าแก่สืบมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีหลายสกุล บุตรหลานได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณ ประเทศชาติ มีชื่อเสียงและบทบาทสำคัญใน

สุสานฝังศพเจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด)

ประวัติศาสตร์ไทยตลอดมา ทุกยุคทุกสมัยมิได้ขาดสายจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ ๔๐๐ ปี บุตรหลานได้แยกสายออกเป็นตระกูลใหญ่ ๆ ทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามมากมายหลายตระกูล ได้แก่ บุณนาศ บุรานนท์ จาติกรัตน์ ศุภมิตร ศรีเพ็ญ วสุธาร วิทยาภัย บุณนาศ ภาณุวงศ์ อหะหมัดจุฬา อากาหยี่ จุฬารัตน์ ชวงรัศมี ชิตานุวัตร สุวกุล เป็นต้น

วงศ์เจกอะหมัด

เจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด) นับเป็นต้นสายสกุลหรือวงศ์เจกอะหมัด ชั้นที่ ๑ ท่านมีบุตร ๒ คน ธิดา ๑ คน ได้แก่ ท่านซิ่น ท่านชม และท่านซี ท่านซิ่นได้เป็นพระยาบวรเชษฐภักดีมาแต่แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม และได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาอภัยราชา สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง

เจ้าพระยาอภัยราชา (ซิ่น) วงศ์เจกอะหมัดชั้นที่ ๒ มีบุตรสองคนกับภรรยาหลวง (ไม่ปรากฏชื่อ) ที่หนึ่งเป็นหญิง ชื่อเลื่อน ซึ่งได้ถวายเป็นพระสนมของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง มีพระองค์เจ้าหญิงพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระองค์เจ้าแสงจันทร์ ที่สองเป็นชายชื่อสมบุญ ซึ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นจมีนจกภักดีในกรมวัง ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ ขึ้นเป็นพระยาบำเรอภักดี ปลัดทูลฉลองกรมวัง

ท่านมหุหมัดสะอิดน้องชายเจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด) ซึ่งกลับไปบ้านเมืองเดิมนั้น ได้มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อ อากามหะหมัด ผู้ได้เดินทางเข้ามาเมืองไทยและอยู่กับเจ้าพระยาอภัยราชา (ซิ่น) ผู้เป็นพี่ เจ้าพระยาอภัยราชาได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระนารายณ์ขอพระราชทานท่านซี น้องสาวให้เป็นภรรยาท่านอากามหะหมัด ท่านทั้งสองจึงได้ตั้งรกราก อยู่กรุงศรีอยุธยา สร้างบ้านเรือนหลายหลังอยู่ใกล้วัดอัมม ชาวพระนครเรียกหมู่บ้านนั้นว่า บ้านแขกกะฎีใหญ่ ต่อมาสมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท่านอากามหะหมัดเป็นพระยาศรีนรินทร์

เมื่อเจ้าพระยาอภัยราชา(ซิ่น)ถึงอสัญกรรม พระยาบำเรอภักดี (สมบุญ) ผู้บุตรมีอายุได้ ๔๐ ปี สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็นเจ้าพระยาชำนาญภักดี ที่สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ

เจ้าพระยาชำนาญภักดี (สมบุญ) วงศ์เจกอะหมัดชั้นที่ ๓ มีบุตร ๒ คน ชื่อใจ และชื่อจิตร บิดาได้ถวายตัวให้เป็นมหาดเล็กทั้งสองคน ส่วนพระยาศรีนรินทร์และท่านซี มีบุตรชาย ๒ คน ชื่อยี่ และชื่อแก้ว บิดาถวายตัวให้เป็นมหาดเล็กทั้งคู่ รับราชการมีความสามารถมาก พระอนุรักษราชา(ยี่) เป็นผู้กล้าหาญและมีฝีมือเข้มแข็งได้เคยไปร่วมรบกับพระเพทราชา เมื่อครั้งยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ และร่วมไปในกองทัพของเจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) ด้วย สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์พระยาอนุรักษราชา(ยี่) ให้เป็นเจ้าพระยาศรีไสยหาญณรงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองตะนาวศรีรักษาเมืองหน้าศึก และเลื่อนบรรดาศักดิ์หลวงศรียศ(แก้ว) เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี เจ้ากรมท่าขวา

ในแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา บุตรเจ้าพระยาชำนาญภักดี(สมบุญ)สองคน คือ ท่านใจและท่านจิตรนั้น ท่านใจไม่ได้ทำราชการ แต่ท่านจิตรน้องชายซึ่งชอบพอรักใคร่กับขุนหลวง

สรศักดิ์มหาอุปราชเป็นอันมาก จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท่านจิตรเป็นพระพรหมสุรินทร์ เจ้ากรมตำรวจหน้าในพระราชวังบวรฯ แต่ท่านถึงแก่อนิจกรรมก่อนที่ขุนหลวงสรศักดิ์จะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงโปรดให้ข้าหลวงเดิมหลายคนที่มีความดีความชอบเป็นเจ้าพระยา พระยา พระ ฯลฯ ตามฐานานุศักดิ์ความชอบมากและน้อย ทั้งพระราชทานทรัพย์สินตามลำดับ ในจำนวนขุนนางที่ทรงตั้งขึ้นนั้น มีท่านใจซึ่งเป็นบุตรคนใหญ่ของเจ้าพระยาชำนาญอัศดิ์(สมบุญ)ด้วยคนหนึ่ง ซึ่งโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นพระยาเพชรพิไชย จางวางกรมล้อมพระราชวังหลวง และให้ว่ากรมอาสาจามและอาสาญี่ปุ่นด้วย

ส่วนบุตรสองคนของเจ้าพระยาศรีไสยหาญณรงค์ (ยี่) เจ้าเมืองตะนาวศรีชื่อท่านสี และท่านสนนั้น พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดเกล้าฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้ท่านสีผู้พี่เป็นพระยาอมเรนทร์ จางวางกรมอาสาจาม ให้ท่านสนผู้น้องเป็นหลวงศรียศในกรมท่าขวา ต่อมาเมื่อพระยาศรีนรินทร์ (อากาศหะหมัด) บิดาเจ้าพระยาศรีไสยหาญณรงค์ ชราภาพ และถึงอนิจกรรมลง เมื่ออายุ ๘๕ ปี จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์หลวงศรียศ(สน) ขึ้นเป็นพระยาจุฬาราชมนตรี เจ้ากรมท่าขวา ทั้งพระยาอมเรนทร์ (สี) และพระยาจุฬาราชมนตรี(สน) สองคนพี่น้องนี้หาได้มีบุตรธิดาสืบเชื้อสายไม่

ส่วนพระยาเพชรพิไชย (ใจ) วงศ์เฉกอะหมัดชั้นที่ ๔ ได้แต่งงานกับ ท่านแฉ่ง ธิดาเจ้าพระยารัตนาธิเบศ ที่สมุหพระกลาโหม มีบุตรธิดาด้วยกัน ๓ คน คือ ธิดาชื่อ แก้ว บุตรชื่อ เซน และเสน มีบุตรกับภรรยาอื่นอีก ๑ คน ชื่อ หนู

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาที่มีความตอนหนึ่งว่า “ณ เดือนแปดแรมสิบค่ำ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรหนัก จนเสือกสามชั้น ต่อกกลางคืนดีสิบเอ็ดจึงคลาย ครั้นเดือนสิบสองขึ้นเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปสมโภชน์พระพุทธรูป เป็นกระบวนรับเสด็จพัก ณ พระตำหนักท่าเจ้าสนุก แล้วทรงพระวอขึ้นไปประทับร่อนบ่อโคก เพลายืนเสด็จไปถึงท้ายพิบูล ครั้นสมโภชน์พระพุทธรูปครบเจ็ดวันแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับยังกรุงเทพพระนครศรีอยุธยา”

ในการเสด็จพระราชดำเนินนมัสการพระพุทธรูปครั้งนั้น ข้าทูลละอองธุลีพระบาททุกคนคงยินดีที่พระเจ้าอยู่หัวหายประชวร ต่างคนก็ต่างอยากตามเสด็จ แต่พระยาเพชรพิไชย(ใจ) ไม่มีชื่ออยู่ในจำนวนที่โปรดฯ ให้ตามเสด็จในกระบวน พระยาเพชรพิไชยจึงกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานตามเสด็จด้วย พระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่าพระยาเพชรพิไชยเป็นแขกไม่ควรไปนมัสการพระพุทธรูป แต่ถ้ายิ่งเทศแขกมาเข้ารับไทย จึงจะให้ตามเสด็จ พระยาเพชรพิไชยกราบบังคมทูลว่า เต็มใจที่จะเป็นไทยตามพระบรมราชประสงค์ จึงทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระยาเพชรพิไชยตามเสด็จไปด้วย ครั้นเสด็จถึงพระพุทธรูปแล้ว พระยาเพชรพิไชยได้รับศีล ปฏิญาณ เป็นพุทธศาสนิกชนต่อสมเด็จพระสังฆราช หน้าที่นั่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน นี้เป็นต้นเหตุให้วงศ์เฉกอะหมัดละศาสนาเดิมมาถือพุทธศาสนา และเมื่อเสด็จกลับพระนครแล้ว พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์พระยาเพชรพิไชย(ใจ) ขึ้นเป็นเจ้าพระยาเพชรพิไชย และให้ว่าราชการที่สมุหนายกด้วย

ท่านแก้ว ธิดาเจ้าพระยาเพชรพิไชย (ใจ) ได้แต่งงานกับเจ้าพระยามหาเสนาที่สมุหพระกลาโหม ซึ่งมีบ้านอยู่ที่คลองแกลบ ราษฎรเลยเรียกท่านว่า เจ้าพระยาคลาโหม คลองแกลบ

เจ้าพระยามหาเสนาฯ กับท่านผู้หญิงแก้วมีธิดาคนเดียวชื่อ แจ่ม และมีบุตรชายกับภรรยาอื่นสองคนชื่อ ปลี และคุ้ม

ท่านเซน บุตรคนที่สองของเจ้าพระยาเพ็ชรพิไชย (ใจ) ได้เป็นพระยาวิจิตรณรงค์ เจ้ากรมเซทองซ้ายและว่ากรมอาสาจามด้วย

ส่วนท่านเสนบุตรคนที่สามของเจ้าพระยาเพ็ชรพิไชยเข้ารับราชการในเจ้าฟ้าธนารัตนาธิเบศร์ (เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์) กรมขุนเสนาพิทักษ์มหาอุปราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ได้โปรดเกล้าฯ ให้ท่านเสน เป็นพระยาเสนาหาญจางวางมหาดเล็กในวังหน้า ต่อมาเมื่อเจ้าฟ้ากรมขุนเสนาพิทักษ์ถูกลงพระราชอาญาจนสิ้นพระชนม์แล้ว พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้าอุทุมพร กรมขุนพรพินิจเป็นพระมหาอุปราชแทน และได้ทรงเลื่อนบรรดาศักดิ์พระยาเสนาหาญจางวาง (เสน) ขึ้นเป็นพระยาจำแสนยากร จางวางกรมมหาดไทยในกรมพระราชวังบวร

พระยาจำแสนยากร (เสน) วงศ์เจกอะหมัดชั้นที่ ๕ ได้ท่านพวงแก้ว ธิดาเจ้าพระยาธรรมาธิกรณ (ขุนทอง) มาเป็นภรรยา มีบุตรธิดา ๔ คน เป็นหญิง ๓ คน ชื่อ เป้า แป้น และทองดี คนที่สี่เป็นชายชื่อ บุญมา และมีบุตรกับท่านบุญศรี ภรรยาซึ่งกรมพระราชวังบวรฯ พระองค์ก่อนประทานคนหนึ่งเป็นชายชื่อ บุญนาค

กรมขุนพรพินิจมหาอุปราชโปรดเกล้าฯ ให้นาย บุญมา เป็นหลวงมหาใจภักดี นายเวรมหาดเล็กวังหน้า และให้ นายบุญนาค เป็นนายฉลองไฉนนาถ มหาดเล็กหุ้มแพรวังหน้า

เมื่อพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๓๐๑ กรมขุนพรพินิจได้ครองราชย์ต่อมาทรงพระนามว่า พระเจ้าอุทุมพร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยาจำแสนยากร (เสน) ข้าหลวงเดิมขึ้นเป็นเจ้าพระยามหาเสนาที่สมุหพระกลาโหมอัครมหาเสนาบดีปักษีได้ เพราะเหตุที่ท่านตั้งบ้านเรือนอยู่ริมวัดสามวิหาร ราษฎรจึงเรียกท่านว่า “เจ้าคุณกลาโหมวัดสามวิหาร”

ต่อมาพระเจ้าอุทุมพรทรงสละราชสมบัติ ถวายเจ้าฟ้าเอกทัศ กรมขุนอนุรักษ์มนตรี พระเชษฐาเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๐๒ หลังจากนั้นพระองค์ได้เสด็จออกทรงผนวช ราษฎรจึงถวายพระนามว่า “ขุนหลวงหาวัด” ส่วนเจ้าฟ้าเอกทัศ กรมขุนอนุรักษ์มนตรี เมื่อขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามสมเด็จพระมหากษัตริย์บรมสุจริต ทศพิธธรรม ธรรมะเชษฐโลกา นายกุดมบรมนารถพิตร แต่ราษฎรนิยมเรียกพระนามสั้นๆ ว่า “พระเจ้าเอกทัศ”

ในรัชกาลนี้ พระยาวิจิตรณรงค์ (เซน) ซึ่งเป็นบุตรคนที่สองของเจ้าพระยาเพ็ชรพิไชย (ใจ) และเป็นพี่ชายของเจ้าพระยามหาเสนา (เสน) ได้เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี โปรดเกล้าฯ ให้ว่าทั้งกรมท่ากลางและกรมอาสาจาม พระราชทานเกียรติยศเสมอเจ้าพระยาพระคลัง แต่ไม่ได้ตั้งเป็นเจ้าพระยา ส่วนท่านหนูบุตรคนที่สี่ของเจ้าพระยาเพ็ชรพิไชย (ใจ) ได้เป็นจมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาดเล็กได้สมรสกับละม่อม ธิดาเจ้าพระยาจักรีรองห้อง ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลบางกะจะ ใกล้วัดพนัญเชิง มีบุตรธิดาด้วยกันหลายคน

ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่สอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ผู้สืบเชื้อสายวงศ์เจกอะหมัดต่างก็พลัดพรากกระจัดกระจายจากกันไปเช่นเดียวกับวงศ์อื่นๆ บ้างก็เสียชีวิต บ้างก็ถูกจับเป็นเชลยตกไปอยู่ในเมืองพม่าบ้างก็พยายามหนีซ่อนเร้นให้พ้นจากเงื้อมมือข้าศึกทุกวิถีทาง

เชื้อสายวงศ์เจกอะหมัดในชั้นที่ ๖ นี้ แบ่งออกเป็นหลายสาย แต่ละสายล้วนถือกำเนิดมาจากเจ้าพระยาเพ็ชรพิไชย (ใจ) ทั้งสิ้น หากกล่าวเฉพาะเชื้อสายที่สืบมาถึงท่านบุญนาค ซึ่งเป็นต้นตระกูลของสกุลบุญนาคพอจะลำดับความได้ว่า

หลวงมหาใจภักดี(บุญมา) บุตรคนที่สี่ของเจ้าพระยามหาเสนา(เสน)ซึ่งเป็นบุตรคนที่สามของเจ้าพระยาเพ็ชรพิไชย(ใจ)นั้น พลัดกับครอบครัวตอนกรุงแตก หนีไปอาศัยอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ ส่วนพี่สาวทั้งสามของหลวงมหาใจภักดี คือ เป้า แป้น และทองดี ตลอดทั้งภรรยาและบุตรของหลวงมหาใจภักดีเองถูกกวาดต้อนไปอยู่เมืองพม่า ครั้นถึงรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี หลวงมหาใจภักดี(บุญมา) เข้ามาถวายตัวเข้ารับราชการในพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระพลเมืองเพชรบูรณ์ พระพลเมืองเพชรบูรณ์ได้โอกาสจึงกราบทูลขอลายตัวนายก้อนแก้วพี่ชาย ซึ่งเป็นบุตรของพระยาจุฬาราชมนตรี(เสน) ผู้เป็นลุงให้เข้ารับราชการ จึงโปรดเกล้าฯตั้งนายก้อนแก้วเป็นหลวงศรีนวัตน์

ส่วนนายฉลองไชนารถ (บุญนาค) บุตรคนที่ห้าของเจ้าพระยามหาเสนา (เสน) ได้แต่งงานกับท่านล้ม ธิดาพระยาธิเบศร์บิดาจางวางมหาดเล็ก มีธิดาคนหนึ่งชื่อ ตานี เมื่อกรุงเก่าจวนจะเสียแก่พม่า นายฉลองไชนารถได้พาภรรยา ธิดา และนายก้อนแก้ว ซึ่งเป็นบุตรของลุงออกไปอยู่กับหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี (คือ นายทองด้วง ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาจักรี และปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี)

นายฉลองไชนารถได้แต่งงานกับท่านนวล ซึ่งเป็นน้องสาวของท่านผู้หญิงนากภรรยาของเจ้าพระยาจักรีโดยท่านผู้หญิงนากเป็นผู้ประกอบพิธีสมรสให้ดังนั้นนายฉลองไชนารถ (บุญนาค) จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นน้องเขยของเจ้าพระยาจักรีกับท่านผู้หญิงนากด้วย นอกเหนือจากเป็นเพื่อนและเป็นผู้คอยรับใช้ช่วยเหลือแล้ว

ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ปีพุทธศักราช ๒๓๒๕ หลังจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรงปราบดาภิเษกแล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งเคยทำความดีความชอบให้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ อาทิ เจ้าพระยาสุรสีห์ได้รับสถาปนาเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล เป็นต้น ทั้งยังทรงตั้งตำแหน่งเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยหลายกรมกองสำหรับผู้สืบสายเจกอะหมัดที่เป็นต้นสายสกุลบุญนาคนั้นคือ นายฉลองไชนารถ (บุญนาค) บุตรเจ้าพระยามหาเสนา (เสน) น้องต่างมารดาของท่านบุญมา ได้เป็นพระยาอุไทยธรรม และในปลายรัชกาลที่ ๑ ได้เป็นเจ้าพระยาอรรคมหาเสนาที่สมุหพระกลาโหม

เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา และเจ้าคุณพระราชพันธุ์ (นวล)
ต้นสกุลบุญนาค

เจ้าพระยาอรรคมหาเสนาบดี(ขุนนาค) ถึงแก่อสัญกรรมในปลายแผ่นดินรัชกาลที่ 1 รวมอายุ 67 ปี ถือว่าท่านเป็นต้นสกุลนับชั้นที่ 1 ของสายสกุลขุนนาค และนับเป็นชั้นที่ 6 ที่สืบเชื้อสายจากเจ้าพระยาบวรราชนายก(แจกอะหมัด)

จนเมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานนามสกุล “ขุนนาค” ตามนามของเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (ขุนนาค) เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้บรรดาผู้ที่เป็นลูกหลานให้พยายามประพฤติชอบเพื่อรักษาสกุลไว้มิให้ตกต่ำ

ตระกูล “สามสมเด็จเจ้าพระยา”

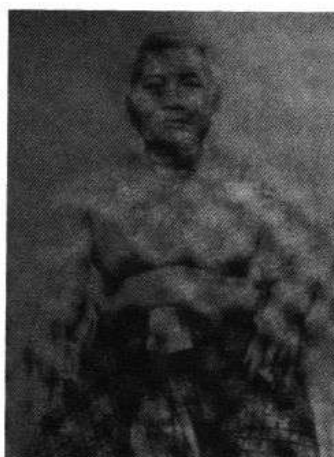
สายสกุลขุนนาคถือเป็นตระกูลเก่าแก่ที่ลูกหลานที่สืบสกุลเข้ารับราชการต่อเนื่องกันมาตลอด จนได้ครองตำแหน่งเสนาบดีที่ทรงอำนาจในหลายรัชกาล และเป็นที่ยินดีเมื่อสกุลนี้มีผู้สืบสกุลที่รับราชการทำความดีความชอบจนได้รับพระราชทานตำแหน่งสูงสุดคือ “สมเด็จเจ้าพระยา” มากถึง 3 ท่าน ซึ่งถ้าเทียบกับปัจจุบันก็คือตำแหน่ง “นายกรัฐมนตรี”

ท่านแรกคือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) เป็นบุตรเจ้าพระยาอรรคมหาเสนาบดี (ขุนนาค) กับเจ้าคุณนวล เริ่มรับราชการเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 1 รับพระราชทานตำแหน่งเป็นนายสุตจินดาหุ้มแพรมหาดเล็ก ได้รับการเลื่อนตำแหน่งตามลำดับ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 4 จึงได้เลื่อนขึ้นเป็น “สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์” ให้สำเร็จราชการตลอดทั่วทั้งพระราชอาณาจักร ใต้ตราสุริยมณฑล เทพบุตรชักรถ

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) ได้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ 4 คนทั่วไปนิยมเรียกว่า “สมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่” และเป็นสมเด็จเจ้าพระยาองค์แรกของวังหลวง ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลมากที่สุดในพระราชอาณาจักรรองจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสองพระองค์ซึ่งเป็นเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิต

สมเด็จเจ้าพระยา
บรมมหาประยูรวงศ์
(ดิศ ขุนนาค)

สมเด็จเจ้าพระยา
บรมมหาพิไชยญาติ
(ทัต ขุนนาค)

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี
(เทียบเท่าสมเด็จเจ้าพระยา)
(ทัต ขุนนาค)

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) มีบุตรธิดากับท่านผู้หญิงจันทร์ จำนวน 9 คน และมีบุตรธิดากับภรรยาอื่น ๆ อีกหลายคนรวมบุตรธิดาทั้งหมด 44 คน (หนังสือบางเล่มระบุว่า 61 คน) ซึ่งบุตรธิดาก็ได้รับราชการสืบต่อกันมาอีก

ส่วนน้องชายของสมเด็จพระยาองค์ใหญ่ ซึ่งเป็นบุตรชายคนสุดท้ายของเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุนนาค) อีกท่านที่เกิดกับเจ้าคุณนวลชื่อเจ้าคุณชายตัดก็เข้ารับราชการในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นนายสนิทหุ้มแพรมหาดเล็ก จนถึงรัชกาลที่ 4 ได้เลื่อนตำแหน่งจากพระยาศรีพิพัฒนรัตนโกษา ขึ้นเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติฯ คนทั่วไปนิยมเรียกขานว่า “สมเด็จพระยาองค์น้อย”

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

การที่ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระยาพร้อมกันถึง 2 ท่านที่ว่าการทุกอย่างทั้งในเขตพระนครและทั่วราชอาณาจักร ถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ยิ่งไปกว่านั้นสมเด็จพระยาทั้ง 2 ก็เป็นพี่น้องในสกุลเดียวกันด้วย

สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระยาท่านสุดท้ายของสกุลบุนนาคคือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเป็นบุตรคนโตของสมเด็จพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) กับท่านผู้หญิงจันทร์ เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 2 ท่านผู้นี้มีความเฉลียวฉลาดและช่วยงานบิดาในกิจการด้านพระคลังและกรมท่าซึ่งทำหน้าที่ติดต่อกับต่างประเทศด้วย เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เลื่อนเป็นหลวงสิทธินายเวรมหาดเล็ก

หลวงสิทธินายเวรมหาดเล็กคนนี้นั้นสนใจศึกษาวิชาการต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่งจนสามารถต่อเรือแบบฝรั่งได้และได้ต่อเรือกำปั่นรวมทั้งเรือรบอีกหลายลำเพื่อขนทหารไปรบกับญวนต่อมารัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาศรีสุริยวงศ์ จางวางมหาดเล็ก โดยกล่าวได้ว่าท่านเป็นมหาดเล็ก “คู่บุญ” เพราะท่านเป็นผู้หนึ่งที่รัชกาลที่ 3 รับสั่งให้เข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด

หลังจากที่รัชกาลที่ 3 เสด็จสวรรคต กลุ่มขุนนางตระกูลบุนนาค ซึ่งนำโดยเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) เจ้าพระยาศรีพิพัฒนราชโกษา (ทัด บุนนาค) รวมทั้งพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้พากันไปเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ทรงครองสมณเพศเป็นวชิรญาณภิกขุเพื่อให้ขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติด้วยความพร้อมใจเป็นหนึ่งเดียว

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ว่าที่สมุหพระกลาโหม ในช่วงแผ่นดินของรัชกาลที่ 4 นั้นท่านได้ประกอบคุณความดีให้แก่ชาติบ้านเมืองไว้มากมาย อาทิ ทำการเจรจาทำสัญญาการค้ากับประเทศมหาอำนาจตะวันตกเพื่อไม่ให้คนไทยเสียเปรียบต่างชาติ รวมถึงการพัฒนาประเทศโดยเป็นแม่กองคุมการขุดคลองผดุงกรุงเกษม คลองดำเนินสะดวก สร้างถนนริมคลองข้างวัง และถนนเจริญกรุง

หลังจากรัชกาลที่ 4 เสด็จสวรรคต พระบรมวงศานุวงศ์และเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ได้ทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิริยดิษประชาภักดิ์ เสด็จเสวยราชย์ แต่เนื่องจากพระองค์ยังทรงพระเยาว์มีพระชนม์เพียง 15 พรรษา ดังนั้นที่ประชุมจึงลงมติแต่งตั้งให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนปี 2416 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรลุนิติภาวะ ขณะนั้นพระยาศรีสุริยวงศ์มีอายุได้ 64 ปีเศษ จึงได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และนับเป็น “สมเด็จพระเจ้าพระยา” คนสุดท้ายในประวัติศาสตร์ของไทย นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดวงดารานพรัตน์ ดวงดารามหาสุริยมณฑล ปฐมจุลจอมเกล้า

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สมรสกับท่านผู้หญิงกลิน มีบุตรชายคนเดียวชื่อคุณชายวร (เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์) ธิดาอีก 3 คนคือคุณหญิงกลาง คุณหญิงเล็กและคุณหญิงปิว ท่านถึงแก่พิราลัยด้วยโรคลมเมื่อปี 2425 บนเรือปากคลองกระทุ่มแบนขณะเดินทางกลับจากราชบุรี สิริอายุได้ 74 ปี

เจ้าพระยาบวรราชนายก (เจ๊กอะหมัด) เป็นบรรพบุรุษปฐมวงศ์ของสายสกุลบุณาคที่มีเกียรติยศสูง มีความสามารถ และความอดทน สร้างตนเองจากการเป็นพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งรับราชการได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นถึงเจ้าพระยาที่สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ ซึ่งเป็นตำแหน่งยศและบรรดาศักดิ์สูงสุดของข้าราชการพลเรือนคู่กันกับเจ้าพระยาที่สมุหพระกลาโหมความสามารถในงานด้านการค้าขายและการติดต่อกับต่างประเทศของท่านเจ๊กอะหมัด ได้ถ่ายทอดมายังผู้สืบสกุลในสกุลวงศ์ของท่าน นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้สืบสายสกุลบุณาคจากท่านเจ๊กอะหมัดหลายท่านได้รับราชการในกรมท่า เป็นอัครมหาเสนาบดีและเสนาบดีอีกหลายกระทรวง

สิ่งหนึ่งที่เจ้าพระยาบวรราชนายก เจ๊กอะหมัด คูมี ปฐมจุฬาราชมนตรีได้มอบให้ทายาทและลูกหลานผู้สืบวงศ์ตระกูลในเวลาต่อมาคือ การอบรมสั่งสอนให้ทำการสนองพระคุณพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ด้วยความซื่อสัตย์จงรักภักดี ไม่ยุ่งเกี่ยวส่งเสริมหรือคบคิดก่อการร้ายต่อแผ่นดิน คำสั่งสอนนี้เปรียบได้กับบัญญัติอันศักดิ์สิทธิ์ที่บุคคลผู้สืบสกุลบุณาค ได้ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดสืบต่อกันมา เจกเช่นที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุณาค) ผู้สืบสายสกุลโดยตรงจากเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุณาค) กับท่านเจ้าคุณพระราชพันธุ์ (นวล) ได้ยึดมั่นมาโดยตลอด และได้สร้างเกียรติประวัติตลอดจนผลงานรับใช้ประเทศชาติและราชบัลลังก์ ด้วยความจงรักภักดีตลอดมา

